

I KRONIKA 2020 68

68
2020

KRONIKA

kronika.zzds.si/kronika

IZDAJA ZVEZA ZGODOVINSKIH DRUŠTEV SLOVENIJE

<https://zzds.si>

Kronika 2020, letnik 68, številka 1

Odgovorni urednik/ Managing editor:

dr. Miha Preinfalk (Ljubljana)

Tehnična urednica/ Technical editor:

mag. Barbara Šterbenc Svetina (Ljubljana)

Uredniški odbor/ Editorial board:

mag. Sonja Anžič-Kemper (Pforzheim, Nemčija), dr. Aleš Gabrič (Ljubljana),
dr. Stane Granda (Ljubljana), dr. Eva Holz (Ljubljana), dr. Katarina Keber (Ljubljana),
dr. Miha Kosi (Ljubljana), dr. Harald Krahwinkel (Celovec), Irena Lačen Benedičič (Jesenice),
dr. Tomaž Lazar (Ljubljana), dr. Hrvoje Petrić (Zagreb), dr. Vlasta Stavbar (Maribor),
dr. Imre Szilágy (Budimpešta) in dr. Nadja Terčon (Piran)

Za znanstveno korektnost člankov odgovarjajo avtorji.

© Kronika

Redakcija te številke je bila zaključena:

4. februarja 2020

Naslednja številka izide/ Next issue:

junij/ June 2020

Prevodi povzetkov/ Translations of Summaries:

Manca Gasperšič - angleščina (English)

Lektoriranje/ Language Editor:

Rok Janežič

UDK/ UDC:

Breda Pajsar

Uredništvo in uprava/ Address of the editorial board:

Zgodovinski inštitut Milka Kosa ZRC SAZU / Milko Kos Historical Institute at ZRC SAZU
Novi trg 2, SI-1000 Ljubljana

Letna naročnina/ Annual subscription:

za posameznike/ Individuals 25,00 EUR

za študente in upokojene/ Students and Pensioners 18,00 EUR

za ustanove/ Institutions 30,00 EUR

Izdajatelj/ Publisher:

Zveza zgodovinskih društev Slovenije

Aškerčeva cesta 2

SI-1000 Ljubljana

Transakcijski račun/ Bank Account:

Zveza zgodovinskih društev Slovenije 02010-0012083935

Sofinancirajo/ Financially supported by:

Javna agencija za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije/ *Slovenian Research Agency*

ZRC SAZU, Zgodovinski inštitut Milka Kosa/ ZRC SAZU, Milko Kos Historical Institute

Računalniški prelom/ Typesetting:

Medit d.o.o.

Tisk/ Printed by:

Fotolito Dolenc d.o.o.

Naklada/ Print run:

500 izvodov/ copies

Revija Kronika je vključena v podatkovno bazo/ Kronika is indexed in:

Scopus; Historical Abstracts, ABC-CLIO; MLA International Bibliography; PubMed; ERIH Plus;
Bibliography of the History of Art.

Na naslovni strani/ Front cover: Vodnjak v parku Term Šmarješke Toplice/ Fountain in the park of the
Šmarješke Toplice Thermal Spa (arhiv Term Krka).

Na zadnji strani/ Back cover: Conrad Grefe: Stara Loka/ Altenlack (C. Grefe, P. Radics: Alt-Krain.
Wien, Laibach, 1900).

KAZALO

Razprave

Martin Bele:	Viltuška veja gospodov Mariborskih pred letom 1311.....5
Patrizia Farinelli:	Prevzeta od Zoisovega znanja in prijznosti: Gaetano Cattaneo in Giovanni Scopoli v Ljubljani (april 1812)19
Damir Globočnik:	Prešernova slovesnost v Vrbi 15. septembra 187229
Marija Čipić Rehar:	Jurij Humar – nova spoznanja o njegovem življenju in delu41
Simona Kermavnar:	Vodnjak v parku Term Šmarješke Toplice.....55
Renata Komić Marn:	Zbirateljstvo in umetnostni trg v Ljubljani med obema vojnoma na primeru razprodaje Strahlove zbirke69
Mateja Ratej:	Vranglovci kot jugoslovanski graničarji na Kozjaku v dvajsetih letih 20. stoletja. Primer Simeona Britvina89
Aneja Rože:	Franciscejski kataster kot vir za preučevanje zgodovine vodne infrastrukture in preskrbovanja z vodo. Davčni okraj Sežana99
Rok Poles:	Od srčastega ščita do srčastih kamnov. Prispevek k poznavanju šoštanjkega grba117

Po razstavah

Ko zapoje kovina: nastajanje muzejske razstave o tisočletjih metalurgije na Slovenskem (<i>Tomaž Lazar</i>)135
--

Jubilej

Darja Mihelič – sedemdesetletnica (<i>Petra Svobljak</i>)145
--

Ocene in poročila

Matjaž Bizjak: Rodbina Gall in njene veje v srednjem veku (<i>Martin Bele</i>)149
Janez Höfler: Lastniške cerkve v Sloveniji. Raziskana, registrirana in potencialna zgodnjerednjeveška grobišča (<i>Jure Volčjak</i>)150
Dvorec Betnava (ur. Franci Lazarini in Miha Preinfalk) (<i>Dejan Zadavec</i>)152

David Petelin: Živeti v socialistični Ljubljani. Mestno življenje v prvih dveh desetletjih po drugi svetovni vojni (<i>Jelka Piškurić</i>)	153
Jelka Piškurić: »Bili nekoč so lepi časi«. Vsakdanjik v Ljubljani v času socializma (<i>Marija Počivavšek</i>)	155
Ota Konrád in Rudolf Kučera: Cesty z apokalypsy. Fyzické násilí v pádu a obnově střední Evropy 1914–1922 (<i>Eva Holz</i>)	156

1.01 Izvirni znanstveni članek

UDK 929.6(497.431)"16/..."

Prejeto: 10. 4. 2019

Rok Poles

univ. dipl. inž. arhitekture, Berivka, d. o. o., Goriška cesta 13a, SI-3320 Velenje
E-pošta: rok@domino-inz.si

Od srčastega ščita do srčastih kamnov

Prispevek k poznavanju šoštanjkega grba

IZVLEČEK

Na osnovi starih pečatov, prapora in opisov grba trga/mesta Šoštanj je sestavljen prikaz spreminjanja šoštanjkega grba od zgodnjega 17. stoletja do danes, s poudarkom na pojavu »srčelike« oblike kamnov in na spreminjanju barvne sheme. Na novo najdena upodobitev šoštanjkega grba je 130 let starejša od najstarejše do sedaj poznane.

KLJUČNE BESEDE

Šoštanj, grb, kamni, srca, orel, trg

ABSTRACT

FROM A HEART-SHAPED ESCUTCHEON TO HEART-SHAPED STONES – A CONTRIBUTION TO UNDERSTANDING THE COAT OF ARMS OF THE TOWN ŠOŠTANJ

Based on old seals, banner, and descriptions of the coat of arms of the town Šoštanj, the article describes the changes that the Šoštanj coat of arms has undergone from the early seventeenth century to the present day, with an emphasis on the emergence of heart-shaped stones and the changing colour scheme. The newly discovered depiction of the Šoštanj coat of arms is 130 years older than its hitherto known counterpart.

KEY WORDS

Šoštanj, coat of arms, stones, hearts, eagle, market town

Stari pečat trga Šoštanj ter grb na njem, očiščen okrasja, v primerjavi s sodobnim grbom Občine Šoštanj.

Uvod

Če na starem pečatu trga Šoštanj odmislimo dekorativne dodatke (pikčasti rob in kartušo z volutastimi okraski), ostane srčast grbovni ščit s tremi neobdelanimi kamni in napisom. Enostavna podoba tega trenutno najzgodnejšega poznanega šoštanjskega grba se zelo razlikuje od današnjega kompleksnega občinskega grba s srčastimi kamni, hribom in polovico orla. Kako je prišlo do te spremembe, od srčastega ščita do srčastih kamnov?

Ob raziskovanju razvoja grba se je pokazalo, da so se opisovalci in uporabniki šoštanjskega grba drug za drugim zapletali v iste vsebinske/oblikovne pasti vsakič, ko je bila kontinuiteta heraldičnega preučevanja prekinjena, ko so pozabili na prejšnja dognanja.

»Odkrita« trška pečatnika v Gradcu

Sedanji uradni grb Občine Šoštanj kopira risbo iz knjige *Štajerski krajevni grbi*¹ iz leta 1954. Grbe v njej je akademski slikar in grafik (imenovan tudi »slikar grbov«) Ludwig Kobel iz Gradca na novo naslikal po starih predlogah in opisih, torej gre za avtorske interpretacije sodobnega slikarja, ne za avtentične historične risbe grbov s starih dokumentov. Sam Kobel v uvodu h knjigi pripoveduje, kako ga je k monumentalnemu delu leta 1942 nagovoril dolgoletni direktor Štajerskega deželnega arhiva v Gradcu Ignaz Nöslböck. Po smrti slednjega je zgodovinske podatke o krajih, zajetih v knjigi, preveril in dopolnil Hans Pirchegger. Grb Šoštanja je obdelan na straneh 284 in 285. Po uvodnih zgodovinskih noticah o trgu piše o grbu: »Odtis pečata na pogodbi, sklenjeni med sodnikom in svetom trga ter gospodstvom 27. februarja 1756, kaže sledeči trški grb: V razklanem [= vertikalno deljenem] ščitu spredaj [= na levi/heraldično desni strani] polovični črni, rdeče oborožen [= z rdečim kljunom in

krempljí] in rdečejezičen orel, rastoč iz sredinske linije [am Spalt], zadaj [= na drugem polju] v srebru na zelenem hribu trije rdeči, 1 : 2 [en zgoraj, dva spodaj] razpostavljeni (lepi) kamni v obliki src.«

V današnjem grbu so izpuščene podrobnosti na desni strani Koblove risbe, pri kamnih.

Risba sedanjega grba torej ni iz leta 1756, takrat je nastal *odtis pečata* – droben pečat je imel gotovo dosti manj detajlov kot sedanja risba in seveda ni bil v barvah, tako slikar tudi ni mogel videti, da so orlovi krempljí in jezik rdeči. Očitno je uporabljal še druge vire.² Kobel se omenja tudi kot heraldik in je sodeloval pri ustvarjanju novih grbov, na primer za Poppendorf, Trieben in Sv. Katarino na Lamingu.

Z razvojem šoštanjskega grba se je leta 1975 ukvarjal Božo Otorepec, medievist in preučevalec srednjeveških pečatov ter grbov mest in trgov v slovenskem prostoru. O šoštanjskem grbu sta si dopisovala z Viktorjem Kojcem, šoštanjskim likovnim pedagogom in domoznancem – v arhivu Kojčevega sina Vlada je ohranjeno Otorepčevo pismo,³ iz katerega povzemam bistvene navedke:

»Kar se tiče samega grba trga Šoštanj sem mnenja, da je bil prvotni grb kraja tako imenovani 'govoreči': to je grb, v katerem je bila taka slika, ki je 'govorila' o imenu kraja. V primeru Šoštanja, katerega nemško ime je bilo *Schönstein*, so bili to prvotno trije lepo v kocko klesani kamni, postavljeni tako, da je na dveh spodnjih stal zgoraj tretji kamen in je tako podoba 'govorila' o imenu kraja: *schöne Steine* t. j. lepi kamni. Tak grb Šoštanja je ohranjen na originalnem pečatniku trga, ki je še danes ohranjen. Na trškem pečatniku iz leta 1606 pa so ti klesani ('lepi') kamni bili že bolj okroglaste oz. ovalne oblike in se končno spremenili v delu Kobel-Pirchegger, Steiri-

² Siebmacher's großes Wappenbuch, 1, str. 102 in Widimsky, *Städtewappen*, str. 44 sicer navajata, da je orlovo »orožje« zlato.

³ Zasebni arhiv Vlada Kojca; pismo ni datirano. Je odgovor na Kojčevo pismo »od 14. t. m.«, Kojc je na pismo postavil dodatna vprašanja, na katera je dr. Otorepec odgovoril z dopisnico, žigosano 20. 10. 1953.

¹ Kobel in Pirchegger, *Steirische Ortswappen*, str. 284, 285.

sche Ortswappen, str. 284 v tri rdeča srca (!!!), kar je posnemal tudi vaš risar grba na spominskem ovitku. Sami tržani Šoštanja so leta 1763 poročali, da je v njihovem trškem pečatu polovica orla in trije 'adlersteine', ker jim že takrat ni bilo več jasno, da gre v njihovem primeru za tako imenovani 'govoreči grb', kajti 'orlovi kamni' ne pomenijo ničesar, so jih pač nekako skušali spraviti v zvezo s polovico orla v grbu. Kdaj je prišla k prvotnemu 'govorečemu grbu' t. j. trem 'lepim kamnom' še tista polovica orla in v kakšni zvezi, žal ni nič znanega. Ker je ta polovica orla že na trškem pečatu oz. grbu iz 1606, smemo domnevati, da se je to zgodilo v 16. stoletju.

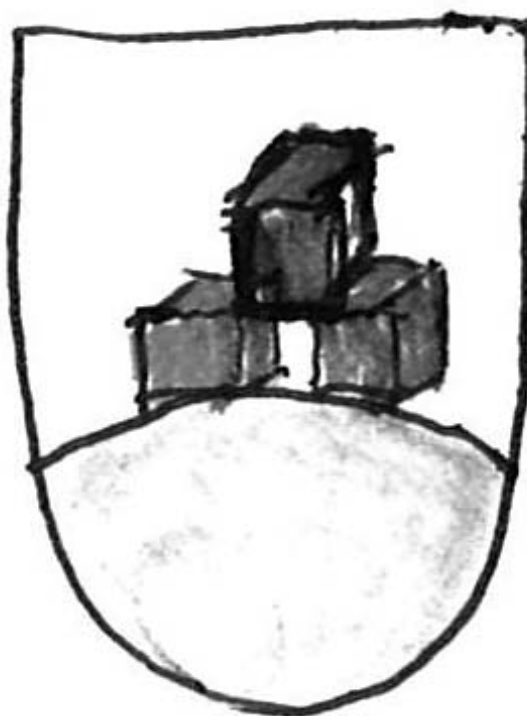
Ceprav se omenja Šoštanj kot trg že v 14. stoletju in privilegijih iz 15. stoletja, žal ni ohranjen noben starejši trški pečat od tistega iz 1606. leta.

Menim torej, da bi bilo v primeru, da se odločite obdržati stari grb trga Šoštanja, na vsak način potrebno popraviti desno polovico tako, da bi bile na zelenem griču postavljene tri kamnite kocke t. j. 'lepi kamni' za 'Schöne Steine', kajti sedanja trda rdeča srca so brez vsakega smisla.

Ob zapisu je prostoročna skica – poskus rekonstrukcije prvotnega trškega grba.

V arhivu Vlada Kojca je tudi dopisnica z Otorepčevim pojasnilom, da »se hrani pečatnik trga Šoštanja iz 16.–17. stoletja v zbirki pečatnikov Deželnega arhiva v Gradcu«.

Rekonstrukcijo dr. Otorepca lažje razumemo, če si ogledamo še dva govoreča grba, ki – podobno kot Šoštanj – izhajata iz besede kamen (nemško Stein): grba STAINach in SpangSTAIN. Upodobitve so zbrane iz grbovnihi knjig Bartscha, Valvasorja, Tyroffa in Siebmacherja ter lepo kažejo heraldično značilnost, da grb ni definiran z risbo, ampak z opisom

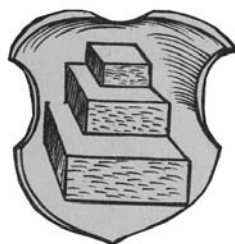

Božo Otorepec, skica: poskus rekonstrukcije prvotnega grba trga Šoštanj (zasebni arhiv Vlada Kojca).

(blazonom): isti opis različni umetniki različno upodobijo. Kamni so enkrat prikazani s te, drugič z druge strani; enkrat od zgoraj, drugič od spodaj – so pa res vedno kubični = ostrorobo ortogonalno obklesani.

Pomuditi se velja še nekoliko pri upodobitvi grba Stainach pri Tyroffu: tu so kamni ponazorjeni pov-

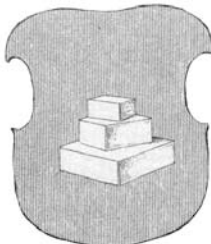
STAINach

Bartsch

Valvasor

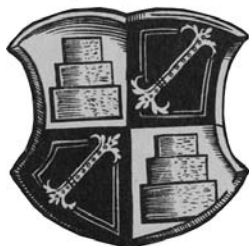

Tyroff

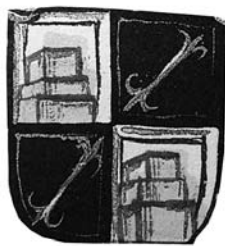

Siebmacher

SpangSTAIN

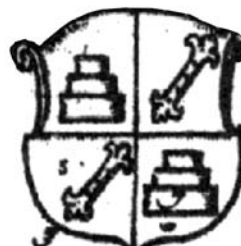
Bartsch

Valvasor

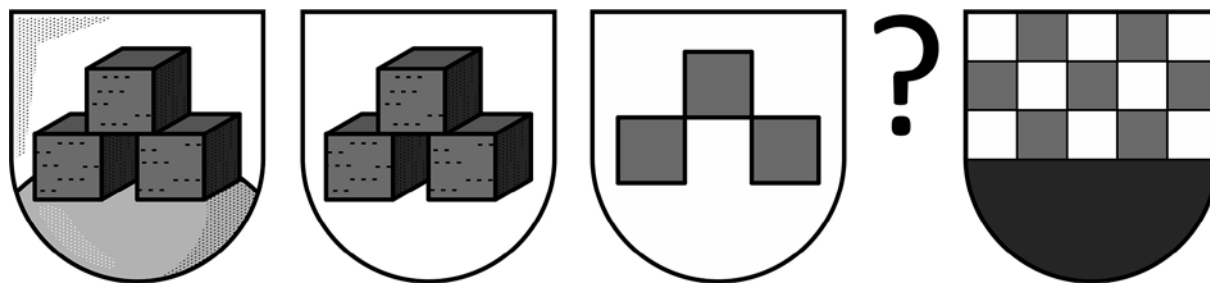

Siebmacher

Siebmacher

Primera govorečih grbov, ki – kot šoštanjski – izhajata iz besede kamen/Stein.

Bi z likovno redukcijo motiva treh »lepih kamnov« lahko prišli do povezave z domnevnim prvotnim grbom gospodov Šoštanjskih?

sem ploskovito (heraldika se načeloma izogiba prostorskih upodobitev in se ploskovno upodabljanje izvaja, kjer je le mogoče), v strogem stranskem pogledu = samo s kvadrati in se vrhnji kamen le na vogalih dotika spodnjih dveh, ki ga nosita: nerealna upodobitev, ki spominja na izsek iz šahovnice. Prav šahovnica v rdeči in beli/srebrni barvi pa je del domnevnega prvotnega grba šoštanjskih gospodov.⁴ Mikavna je misel, da bi obstajala povezava obeh grbov ...

Pri Schmutzu je hrib pod kamni šrafran z rastočimi diagonalami, kar v heraldiki zaznamuje škrlatno barvo (čeprav uporaba šrafure ni vedno zanesljiv vir uporabljenih barv). Pri Kaiserju je hrib šrafran s padajočimi diagonalami, kar je v heraldiki zelena barva. Imamo pri Schmutzu morda ostanke prvotne barvne sheme (beli kamni na škrlatni/rdeči podlagi)? Ali pa gre za »serijsko napako«, ker je tudi pri drugih grbih v Schmutzu, kjer bi pričakovali zeleno, škrlatna šrafura (morda pomota zaradi zrcaljenja ob odtisu grafike)? Je »podlaga« prvotno pomenila celotno prazno grbovno polje, pri kasnejših upodobitvah pa so slikarji »podlago« razumeli in narisali kot hrib? Tudi kamni v grbih Stainach in Spangstain so svetli, beli (srebrni) in rumeni (zlato), kar se sklada z naravno barvo kamnov.

V arhivu Vlada Kojca je tudi zapis, ki ga je na temo šoštanjskega grba za Grboslovno, rodoslovno, zastavoslovno društvo Heraldica slovenica prispeval predsednik F. Valt Jurečič 5. septembra 1995. Med drugim piše: »V predstavljenem grbu je desna stran [z orlom] značilna za avstrijsko monarhično heraldiko /.../, iz obdobja heraldičnega romantizma, kakršen se je preko dunajskega dvora pri nas uveljavil po letu 1870, heraldično seveda povsem sprejemljivo, ker je v skladu z restituirano heraldiko, ki uveljavlja poznogotske umetniške norme. Leva polovica grba [s kamni] heraldično ni razumljiva in ker je ni moč blazonirati, ni sprejemljiva, akoravno je v ustreznih barvah /.../«

Grb Šoštanja najdemo upodobljen v historično topografskem leksikonu Štajerske Carla Schmutza, enak je na specialki celjskega okrožja (1832), prika-

zan je pod upodobitvijo trga v Stari Kaiserjevi suiti in v Grbih krajev avstrijskega cesarstva – tam Widimsky piše, da je bil pod Friderikom grofom Celjskim leta 1436 Šoštanj že trg in je imel v grbu spredaj na zlatem ozadju polovičnega črnega orla z zlatim orožjem, naslonjenega na delilno linijo ščita, zadaj v srebru zelen hrib, na njem pa zgoraj na kupu tri rdeča srca, dve spodaj in eno na vrhu.⁵

Hartmann-Franzeshuld ni razumel, kako je lahko Widimsky mislil, da so v šoštanjskem grbu zares rdeča srca, ko pa že ime kaže, da so to trije kamni, eden vrh drugih dveh. Morda je bila tega kriva slaba upodobitev pri Schmutzu. Graški Joanneum namreč poseduje pečatnik trga (na ščitu spredaj polovični orel, zadaj trije kamni) in žig trške občine, na katerem so vgravirani samo trije kamni na griču, in sicer kot »lepi kamni«, upodobljeni dosledno pravilno kristalinično, brez podobnosti s srčasto obliko. Avtor je objavil tudi risbo pečata in žiga.⁶

Risba pečata je bila objavljena tudi v *Blätter für Ältere Sphragistik* (Listih za starejšo sfragistiko) s podatki, da je premer pečatnika 24 mm, da je iz 18. stoletja, da je v grbovnem polju ovalni, spodaj koničast ščit z okrašenim okvirjem deljen [?] in da so v njem trije kamni drug vrh drugega, nad ščitom pa piše: G.M.S.S.⁷

Inventar zbirke v Štajerskem deželnem arhivu navaja, da je ovalni pečatnik železen in meri 25 x 23 mm, medeninasti žig pa je premera 28 mm.⁸ Peter Wiesflecker iz Štajerskega deželnega arhiva je potrdil, da sta oba predmeta v njihovi zbirki pečatnikov, in sicer pod inventarnima številcama 181 in 182.⁹ Okrajšavo GMSS lahko razvežemo v: Gemeiner Markt Schönstein Siegel / Sigillum.

Zaplet s kamni/srca se je ponovil v Siebmacherjevi grbovni knjigi:¹⁰ v besedilu advokata Gautscha, ki je v prvem delu zbirke »Krajevni grbi« v okviru gigantske

⁴ Ravnikar, *Zgodovina Šoštanja*, str. 45; Kraßler, *Steirischer Wappenschlüssel*, str. 13; Pichler, *Über Steirische Heroldsfiguren*, str. 31. Upodobitev grba v: StLA, HS 28/III, Stadl, *Hellglänzender Ehrensiegel*, fol. 657.

⁵ Widimsky, *Städtewappen*, str. 44.

⁶ Hartmann v. Franzeshuld, *Über Städtewappen*, str. 142.

⁷ Lind, *Blätter für Ältere Sphragistik*, str. XIII, tab. 26, fig. 2.

⁸ Gänser, *Inventar der Typarsammlung*, str. 150.

⁹ Zasebni arhiv Roka in Špele Poles, elektronsko pismo Petra Wiesfleckerja Špeli Poles, ABT03-LA-8497/2019-2, Wapen bzw. Siegel/Šoštanj/Schönstein, 15. 1. 2019.

¹⁰ *Siebmacher's großes Wappenbuch*, 1, str. 102, risba tabl. 133.

STM LA, Typarsammlung,
Typar Nr. 182, G.M.S.S. [Gemeiner
Markt Schönstein],
zgodnje 17. stol. – pred 1626?,
medenina, celota premer 28 mm

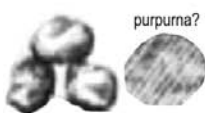
„SIGILL-GEMANEN-
MARCHKI-SONSTEINI-626
SI ZAC 489, Magistrat Šoštanj,
zapuščinski spis Franz
Messner (1845), 1626

STM LA, Typarsammlung,
Typar Nr. 181, G.M.S.
[Gemeiner Markt Schönstein],
železo, celota oval 25:23 mm

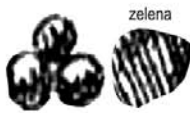
Zastava trga Šoštanj, G.M.S. 1791,
Universalmuseum Joanneum,
Museum für Geschichte, Graz, Nr. 951
celota 127 x 144 cm

purpurna?

1822, C. Schmutz:
Historisch Topographisches
Lexicon von Steiermark

zelena

1830, J. F. Kaiser:
Litografije
Spodnje Štajerske

rdeča

1864, W. R. Widimsky:
Städteappen
des Österreichischen
Kaiserstaates

1872, Laurentius Vošnak,
Liber memorabilium ...
(župnijska kronika)

1885, J. Siebmacher's
großes und allgemeines
Wappenbuch

1907, Marktgemeinde-Amt
Schönstein, dopisni papir,
SI ZAC/0060/005/00003

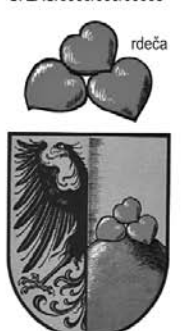
1911, ob podelitvi mestnih pravic
dodana zidna krona
(fiktivna risba R. P.)

1912, Stadtgemeinde Schönstein,
dopisni papir,
SI ZAC/0060/009/00006

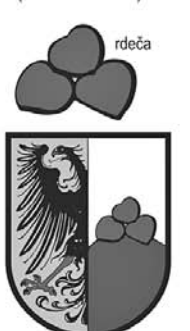

1931, Ilustrirani Slovenec,
1932, F. Hribnik:
Mesto Šoštanj

rdeča

1954, Kobel, Pirchegger:
Steirische Ortswappen

rdeča

1995, Odlok o grbu
in zastavi
Občine Šoštanj

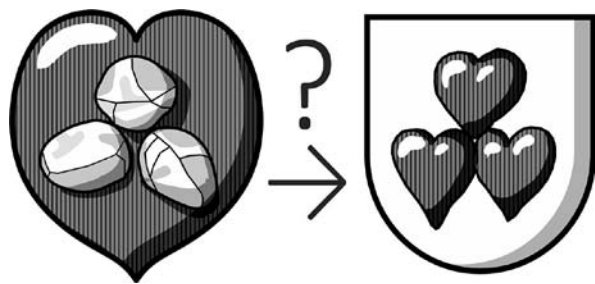
rdeča

2010, Grboslovje.si

Kronološko razvrščene upodobitve šoštanjkega grba, izpostavljeni sta oblika treh kamnov ter šrafura = barva hriba. Razvidno je, kako so v posameznih obdobjih povzemali/obujali starejše elemente/forme.

Siebmacherjeve zbirke (indeks obsega 137.000 enot!) obdelal segment besedila s Šoštanjem, piše, da je v polju za orlom »zelen hrib, na konici katerega so druga vrh druge v trikotniku 2.1 postavljene tri rdeče SVEČE na srebru«. V drugem zvezku je napako v dodatku popravil L. Clericus, da bi se »namesto 'sveče', moralo glasiti 'srca' [nemško: Kerzen – Herzen], pa tudi gotovo niso srca, ampak kamni, govoreči lepi kamni.«¹¹

Napaka, ki je nastala bodisi avtorju pri pisanju bodisi v tiskarni pri postavljanju besedila knjige, odlično pokaže, kako je zaradi drobnih napak v zapisih (ena napačna črka lahko spremeni pomen besede) in branju/razumevanju opisov grbov lahko skozi stoletja prišlo do zmede z barvami in liki v grbih – na primer, da bi se lahko opis: »ščit srčasti, trije kamni, srebrno/rdeče« spremenil v: »ščit, srčasti trije kamni, rdeče/srebrno«. Kje je sploh razlika?

Različno branje zapisa iz besed »ščit srčasti trije kamni rdeče srebrno« lahko da dva povsem različna grba. Se je srčasta oblika ščita spremenila v srčaste kamne in za seboj potegnila inverzijo barv, ki so logično sledile naravni barvi predmeta (beli kamni – rdeča srca)?

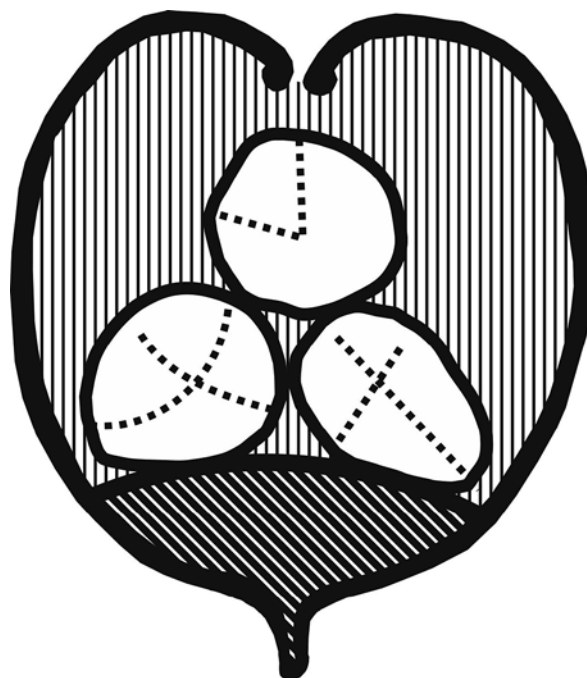
Upodobitvi šoštanjskega grba pri Schmutzu (1822) in Kaiserju (1830) kažeta kamne, ki nimajo srčaste oblike. Srca nastopijo z Widimskyjem (1864). Tone Ravnikar piše, da je leta 1911, ko je Šoštanj postal mesto, dobil tudi pravico uporabljati grb, dopolnjen z mestnim obzidjem s petimi cinami.¹² Bodisi se tovrstni grb ni prijel ali so na to pozabili – leta 1931 je bil ob predstavitvi »Šoštanja – metropole Šaleške doline«¹³ objavljen grb, po risbi in obliki ščita močno podoben Widimskyjevemu. Isti kliše je najbrž uporabil tudi Hribernik v zgodovini mesta Šoštanj, tak grb je bil izdelan na fasadi gasilskega doma. Risba te variante grba je likovno precej okorna in neprijetna, zato ni presenetljiva fascinacija ob »odkritju« atraktivne historizirajoče risbe grba, ki jo je ustvaril Ludwig Kobel – čeprav je nastala sredi 20. stoletja, vendar do potankosti ustreza romantičnim predstavam, kako naj bi bil videti »pristen star« grb: večje stilizirani orel je strašen in mogočen, elegantno izrisan do potankosti; lepo napihnjena gladka srca se

Ikonična etiketa mineralne vode Radenska, ki temelji na likovnem motivu treh src.

bleščijo vrh sočno zelenega hriba ... Koblova upodobitev se je zdela likovno in vsebinsko idealna in so jo nespremenjeno uporabili za grb nove Občine Šoštanj, ki je hkrati z Občino Šmartno ob Paki in Mestno občino Velenje nastala leta 1995 na območju ukinjene nekdanje velike Občine Velenje.

Vmes – leta 1936 – se je zgodilo nekaj, kar s problematiko šoštanjskega grba na prvi pogled nima nobene zveze: kot zaščitni znak mineralne vode Radenska so uvedli tri srca (avtor Milko Bambič iz Trsta). Rezultat vsečne propagandne sintagme in uspešne blagovne znamke »Radenska Tri srca«¹⁴ je ob milijonih prodanih litrov priljubljene mineralne vode to, da so tri srca (ki so bila od druge polovice 19. stoletja av-

Domnevna izhodiščna podoba šoštanjskega grba.

¹¹ Prav tam, 2, str. 327.

¹² Ravnikar, *100 let mesta Šoštanj*, str. 12.

¹³ *Ilustrirani Slovenec*, št. 43, 25. 10. 1931, str. 345.

¹⁴ <https://en.wikipedia.org/wiki/Radenska>.

tonomen atribut iz šoštanjskega grba) v slovenskem prostoru danes asociativno povsem zacementirana ter zlita z Radensko in Radenci, ne pa s Šoštanjem. Zato so neuporabna kot ključni identifikacijski element, na katerem bi lahko v bodoče gradili identiteto Šoštanja.

Knjigo, iz katere izhaja sedanja risba šoštanjskega grba, je ostro kritiziral Josef Kraßler (1956), avtor *Štajerskega grbovnega ključa*.¹⁵ Ustavimo se pri treh poudarkih njegove kritike:

- da je lahko slika grba dobra slika, ni pa vedno tudi dober grb – grb mora biti predvsem *pravilen*, ni tako zelo važno, ali je tudi lep;¹⁶
- da grbu daje sijaj *starost*, ne pa mnogoštevilnost figur in polj v njem;¹⁷
- da je idealen grb tisti, ki je tako enostaven, da ga je mogoče opisati s samo *šestimi* besedami.¹⁸

Kako temu ključnemu »merilu šestih besed« ustreza podoba šoštanjskega grba?

Začeli smo z grbom s starega šoštanjskega pečatnika: srčasti ščit, rdeči kamni (1 : 2) na srebru (ali morda: srebrni kamni na rdečem?) – to je šest besed opisa.

Primerjajmo ta rudimentarni blazon z opisom grba v Odloku o grbu in zastavi Občine Šoštanj (1995): »Grb občine Šoštanj ima obliko črno obrobljenega ščita. Razmerje velikosti je 4 enote v širino in 5 enot v višino. Širina obrobe je 1/40 širine grba. Grb je navpično razdeljen na dve enako veliki polji. V levem polju, gledano od spredaj (heraldično desno), je na zlatem ozadju polovica črnega orla z rdečim orožjem. V desnem polju, gle-

dano od spredaj (heraldično levo), je na srebrnem ozadju do polovice visok zelen hrib, na vrhu katerega so zloženi trije srčeliki – 'lepi kamni' – rdeče barve. Srčeliki so približno enako veliki in postavljeni v trikotnik (v razmerju 1 : 2).« Sodoben opis grba potrebuje približno 90 besed. To se Kraßlerju gotovo ne bi zdelo dobro.

»Odkrit« še en trški pečat v Celju

Brez komentarja sta ostala (vsaj) še dva poudarka iz pisanja dr. Otorepca: omemba pečata trga Šoštanj iz leta 1606 in dilema, od kod je v grb prišel orel.

Omenjeno je bilo, da Deželni arhiv v Gradcu hrani dva pečatnika trga Šoštanj, vendar ju datirajo v 18. stoletje. Z »graškim« pečatnikom z napisom G:M:S so v fondu Magistrat Šoštanj v Zgodovinskem arhivu Celje (ZAC) pečateni trije zapuščinski dokumenti – gre za odtis v rdečem vosku.¹⁹

Se pa na desetinah dokumentov v ZAC pojavlja drugačen pečat trga Šoštanj: z letnico [1]626, ki se na nekaterih odtisih res zdi kot 1606 – bržčas je to pečat, ki ga omenja Otorepec. Grb je v elipsasti kartuši, obdani z ušesastimi zavojki, v grbu so orel in trije veliki kamni (ki spet niso srčaste oblike), okoli grba je napis ::SIGL[ali E?]L · GEMANEN · MARCKHI · SONSTEINI · 626. Ta pečat je vedno odtisnjen na papir, položen preko voska. Torej so v trški pisarni uporabljali različne pečate za različen medij. Pečat z letnico 1626 šoštanjski grb »postara« za 130 let – doslej je za najstarejšo upodobitev šoštanjskega grba veljal pečat na listini iz leta 1756.²⁰

Pečat trga Šoštanj z letnico 1626 (ZAC, SI ZAC/0489, zapuščinski spis Franz Messner (1845)).

¹⁵ Kraßler, *Steirischer Wappenschlüssel*.

¹⁶ Kraßler, *Heraldische Mängel*, str. 37.

¹⁷ Prav tam, str. 38.

¹⁸ Prav tam, str. 61.

¹⁹ ZAC, SI ZAC/0489, Magistrat Šoštanj, šk. 3, zapuščinski dokumenti za: Theresia Woschnagg (1841), Franz Messner (1844), Joseph Zackann (1849).

²⁰ Kobel in Pirchegger, *Steirische Ortswappen*, str. 284; Tone Ravnikar v opombi 80 v: Hribernik, *Mesto Šoštanj*, str. 175.

GMSS

STM LA, Typarsammlung,
Typar Nr. 182, GMSS [Gemeiner
Markt Schönstein],
zgodnje 17. stol. - pred 1626?,
medenina, premer 28 mm

SIGILL GEMANEN
MARCKHI SONSTEINI 626

SI ZAC 489, Magistrat Šoštanj,
zapuščinski spis Franz Messner
(1845), 1626

GMSS

STM LA, Typarsammlung,
Typar Nr. 181, GMSS [Gemeiner
Markt Schönstein], 18. stol.?,
železo, oval 25:23 mm

Domnevna kronologija šoštanjskih pečatov (pečata 1 in 3: foto Steiermärkisches Landesarchiv, Graz, ©Berivka).

»Celjski« pečat iz leta 1626 postavlja pod vprašaj tudi datacijo »graških« pečatov: pečat, na katerem so samo kamni, bi moral biti najstarejši, orel naj bi bil kasnejši dodatek v grbu (tako dr. Otorepec)²¹ – torej bi moral biti pečat s kamni iz časa pred letom 1626. Na to dilemo je Štajerski deželni arhiv odgovoril: »O dataciji obeh pečatnikov [trga Šoštanj] v zbirki pečatnikov Deželnega arhiva vas lahko obvestimo le, da je opis pripravil že preminuli arhivar dr. Gerald Gänser in ga leta 1993 objavil v *Mitteilungen des Steiermärkischen Landesarchivs*. Ob množici pečatnikov dr. Gänser svojčas ni utegnil izvesti podrobnih študij za posamezne tiparje. Kriteriji, ki jih je uporabil za datacijo obeh pečatnikov v 18. stoletje, žal niso znani. Tako ni mogoče izključiti, da tipar št. 182 ne izhaja iz (zgodnjega) 17. stoletja, kot sklepate na osnovi zgodovinskih virov iz Slovenije in Otorepčevih raziskav.«²²

Datacija pečata, v katerem so samo kamni, pečat iz leta 1626 šoštanjski grb »postara« še za nekaj dodatnih desetletij – dr. Otorepec ga datira v »16.–17. stoletje«.²³ Torej predpostavljamo kronologijo šoštanjskih pečatov, kot je prikazana zgoraj.

V »zbirko upodobitev šoštanjkega grba« lahko dodamo grb, ki ga je Lavrencij Vošnak leta 1872 narisal v kroniko župnije sv. Mihaela – očitno je povzel po risbi iz Schmutzovega *Leksikona*.

Zgodbo o simbolih trga Šoštanj lahko dopolnimo tudi leta 1907, ko se na dopisnem papirju trškega urada Šoštanj pojavi emblem s starega trškega prapora. Emblem obkroža venec iz rastlinskih listov, v

Muzej Velenje: Lavrencij Vošnak, risba šoštanjkega grba (1872).

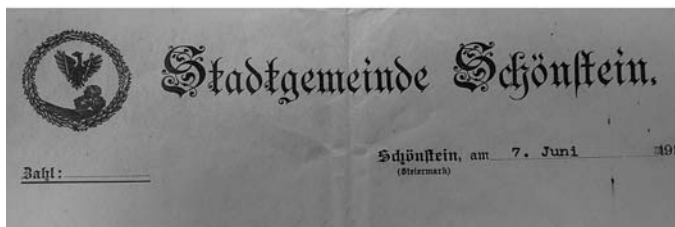
njem je črn orel z mečem in žezlom, pod njim pa trije grobi kamni (spet prav nič srčasti) na ravnini ali celo v dolini. Ko je Šoštanj postal mesto, so v uradni »glavi« napis Marktgemeinde-Amt zamenjali z Stadtgemeinde, nespremenjen pa so ohranili grafični emblem. Isti motiv je bil tudi na žigu.

Po koncu prve svetovne vojne so vabilo na sejo Narodnega sveta Šoštanj še žigosali s starim žigom, ki so mu izbrisali nemške napise, emblem pa je ostal (19. 11. 1918). Kasnejši dokumenti nimajo več starih figur Šoštanja (orel, kamni), ampak napise SHS, tri liste in grb Kraljevine SHS oziroma gre za pečatne znamke.

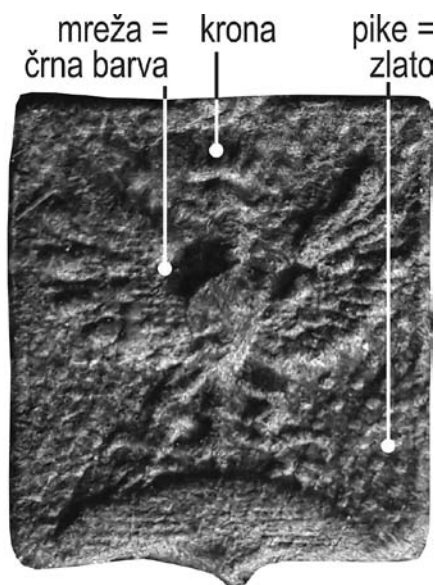
²¹ Zasebni arhiv Vlada Kojca, pismo Boža Otorepca Viktorju Kojcu.

²² Zasebni arhiv Roka in Špele Poles, pismo Petra Wiesfleckerja Roku Polesu.

²³ Zasebni arhiv Vlada Kojca, dopisnica Boža Otorepca Viktorju Kojcu.

Emblem Šoštanja na dopisnem papirju trga²⁵ (1907) in mesta²⁶ (1912).

Pečat urada združenih gospostev Šoštanj in Forhtenek z letnico 1807 (ZAC, SI ZAC/0489, škatla 1, pravde (1843)).

Ostaja še vprašanje Boža Otorepca, od kod orel v šoštanjskem grbu. Na pečici listin v celjskem arhivu je odtisnjen pečat urada združenih gospostev Šoštanj in Forhtenek (AMTS SIGIL D VEREINTEN HSCHFTEN SCHÖNSTEIN U FORCHTENEG *) z letnico 1807. In v tem grbu je orel na hribu. Natančneje: črn orel na zlatem ozadju – barvna shema je namreč ponazorjena s heraldičnimi šrafurami, ki se razločijo, dasi je grb zelo majhen in odtisnjen preko papirja. Ima ta orel iz grba gospostva kakšno zvezo z orlom v grbu trga – oba sta črna na zlatem ozadju? Po primerjanju več odtisov grba gospostva se je vendarle pokazala majhna razlika: orel gospostva ima krono, trški orel pa je nima. Ob preverjanju, ali ima kakšen pomen tudi letnica 1807, da se jo je lastniku zdelo tako pomembno vključiti v pečat, se je pokazalo, da je tedaj

lastnik gospostva Šoštanj postal Franc Del Negro.²⁴ Torej je grb na pečatu gospostva v resnici grb družine Del Negro in so enake barve (črn orel na zlatem) zgolj naključje. Na nekaterih odtisih pečata bi bilo mogoče na hribu slutiti celo nekaj ležeče vzporedne šrafure, ki v heraldiki zaznamuje modro barvo.

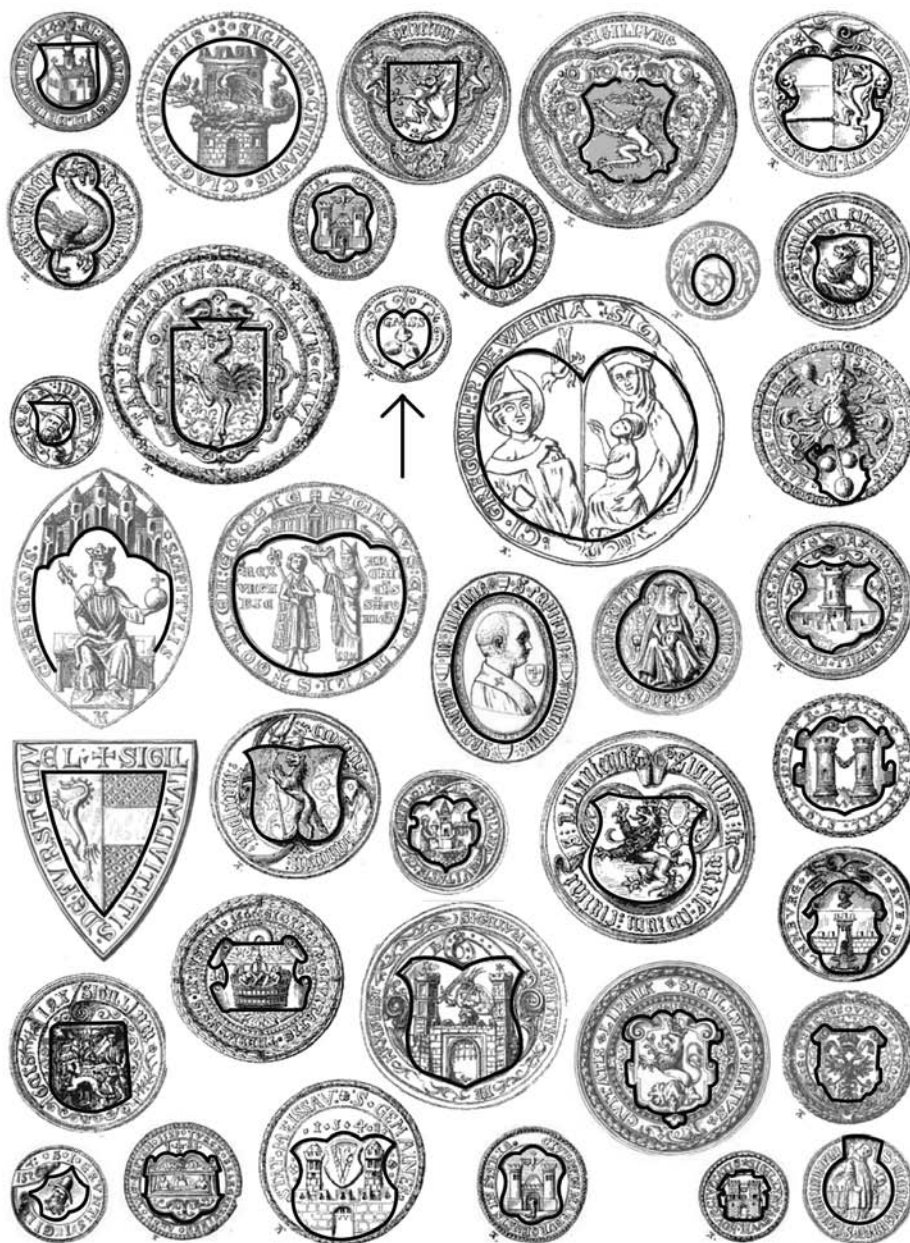
S pečata izvemo, da sta bili gospostvi Šoštanj in Forhtenek leta 1807 združeni, po Orožnovih podatkih že od leta 1802.²⁷ Šoštanj je torej Franc Del Negro kupil 19. januarja 1807, 1. junija 1812 je po-

²⁴ Pravilen zapis je Del Negro, ne del Negro, ker je bil v originalu »von Del Negro«. Za opozorilo in pojasnilo se zahvaljujem dr. Mihi Preinfalku.

²⁵ ZAC, SI ZAC/0060/005/00003.

²⁶ ZAC, SI ZAC/0060/009/00006.

²⁷ Orožen, *Das Dekanat Schallthal*, str. 454.

Različne oblike ščitov na pečatih, risbe po Lind, 1878, poudarjen obris ščitov R. P. S puščico je označen šoštanjski pečat s srčastim ščitom, ki je po velikosti med manjšimi.

stal lastnik njegov istoimenski sin, 25. maja 1832 pa njegovi dediči Jožefa, Franc in Moritz,²⁸ in sicer do leta 1834.

Obstaja »avstrijska potrditev grba« (österreichische Wappenbestätigung) iz leta 1803²⁹ za šoštanjsko linijo družine del Negro, ki naj bi izhajala iz kraja Venzona (Pušja vas) v Benečiji. Ignac Orožen v *Celjski kroniki* omenja, da je celjski trgovec Franc Del

Negro leta 1786 kupil hišo v Celju³⁰ – to je »šoštanjski« Franc Del Negro.

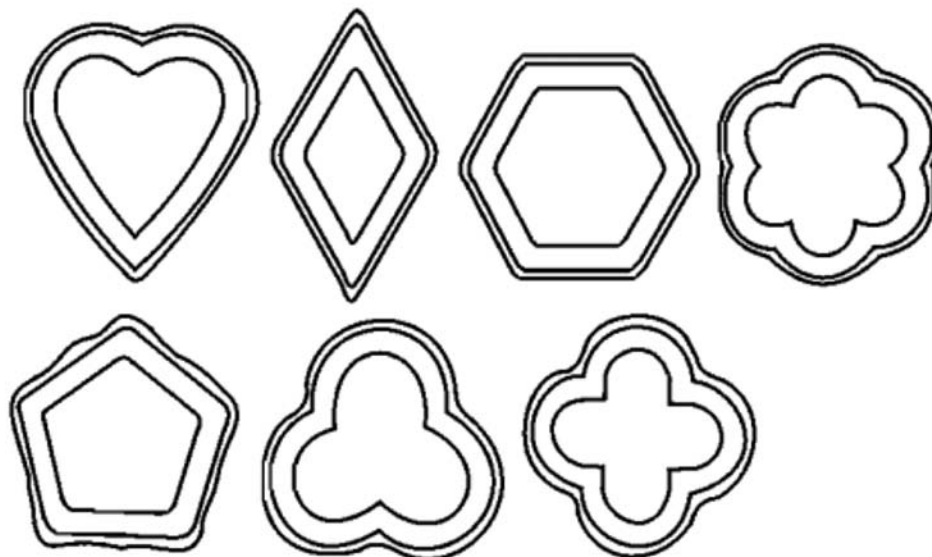
Družina Del Negro je imela sicer v Šaleški dolini v lasti tudi gospodstvu Turn in Šalek: od februarja 1805 Janez Nikolaj Del Negro, okoli leta 1820 sin Nikolaj Franc, od 1835 do 1845 pa njegove tri hčere Marija, Katarina in Terezija.³¹ Šlo pa je za drugo vejo družine kot v Šoštanju, saj je tudi grb gospodstev Turn in Šalek malo drugačen – na hribu pod orlom leži srebrna lenta. Gadolla o Nikolaju pravi, da je bil

²⁸ Prav tam, str. 418.

²⁹ Original v dunajskem ÖStA, AVA, Adlesakte, Adelsakt von Franz Del Negro, 29. 9. 1803. Za opombo ter rodovnik družine Del Negro se zahvaljujem dr. Mihi Preinfalku.

³⁰ Orožen, *Celjska kronika*, str. 174.

³¹ Golec et al., *Šaleški gradovi*, str. 241.

Neobičajne oblike srednjeveških pečatov po V. Jurečiču. Neobičajne, a vendarle očitno prisotne in veljavne oblike – med njimi je tudi srčasta.

trgovec v Zagrebu, da se je najprej pisal Schwarz, potem pa Negro, Delnegro, del Negro, von Negro – kar vse pomeni »črno« – in da ga je lastnik gradu Velenje Gabriel Pauer v jezi nevljudno dolžil, da potvarja svoj plemiški naslov. Plačeval naj bi »najemnino za plemstvo«. ³² Na nagrobniku Janeza Nikolaja na pokopališču v Slovenskih Konjicah piše, da je bil načelnik Zagreba (Stadthauptmann zu Agram in Croatien). Sicer pa Gadolla Del Negre pohvali kot dobre gospodarje, ki so izboljšali posestvo Turn (kozolec, steklenjak, sadovnjaki, vrt) in popravili streho tako na gradu Turn in tamkajšnjem hlevu kot na trikotnem stolpu gradu Šalek, od koder so sicer na Turn zvozili več kamnitih arhitekturnih členov (stopnice, portale).

Končajmo ta ekskurz o družini Del Negro in se vrnimo k šoštanjškemu grbu, pravzaprav k srčasti obliki ščita na domnevno najstarejšem trškem pečatu. Med več kot 300 pečati mest, trgov in drugih naselij, samostanov, cerkva, kapel, špitalov, bratovščin, cehov in cerkvenih odličnikov, zbranih v *Blätter für Ältere Sphragistik* (1878), ³³ je šoštanjška srčasta oblika ščita edinstvena.

Dilema je: si je ustvarjalec šoštanjškega pečata samovoljno izmislil srčasti ščit ali ga je povzel po kakšnem starejšem grbu Šoštanja, ki ga (še) ne poznamo? Ali v heraldiki sploh uradno obstaja srčasta oblika grbovnega ščita?

Valt F. Jurečič srčasto obliko prikaže kot eno od obstoječih, a neobičajnih oblik ščita v srednjem ve-

»Odkrit« trški prapor v Gradcu

Ob opisu zgodovinskega muzeja Joanneuma v Gradcu je leta 1869 Friedrich Pichler omenil »prapor trga Šoštanj iz leta 1791«. ³⁵ Prapor je še vedno del kulturnozgodovinske zbirke Joanneuma z inventarno številko 951, tkanina meri 127 x 144 cm palica pa je visoka 306 cm. ³⁶

Prapor trga Šoštanj je torej star 229 let. Bržčas je to najzgodnejša znana *barvna* upodobitev elementov iz šoštanjškega grba. Pa ne le to – kot materialni vir je prapor starejši od vseh *opisov* grba, ki navajajo tudi barve grba: od Schmutza (1822), Kaiserja (1830), Widimskyja (1864), Siebmacherja (1855), Kobla in Pircheggerja (1954).

Prapor je v osnovi rdeč. V sredini je okrogel venec iz lovorovih listov – ti so zeleni ali sivi, kot meč v orlovih tacah, morda so bili prvotno srebrni. Na vencu so štiri zlate aplikacije (zgoraj, spodaj, levo in desno – podoben štiridelni venec iz rastlinskih listov srečamo že na pečatu iz leta 1626). V vencu je spodaj plosčata zelena podlaga – niti ne kak hrib (saj tudi trg Šoštanj ne stoji na hribu) –, trije kamni pa so beli in sivo senčeni. Zgornji kamen je morda malo srčaste oblike, spodnja dva pa ne. Zastava je obrobljena z zlatimi resami, črke G. M. S. zgoraj in letnica 1791 spodaj so zlate, tudi orel ima zlato »orožje« (kljun in kremplje). Takšne pikološke podrobnosti so v heraldiki pomembne, saj obstaja na desetine variant upodobitve orla, ki je poleg leva najpomembnejša heraldična žival.

³² Prav tam, str. 78.

³³ Lind, *Blätter für Ältere Sphragistik*.

³⁴ Jurečič, *Pečatoslovje*, str. 15, tab. 2.

³⁵ Pichler, *Das historische Museum*, str. 3: Fahmentuch /.../ der Marktgemeinde Schönstein.

³⁶ Zasebni arhiv Roka in Špele Poles, pisma kustosa Ulricha Beckerja Roku Polesu.

Prapor trga Šoštanj iz leta 1791, risba – delna rekonstrukcija R. P. (brani: Universalmuseum Joanneum, Museum für Geschichte, Graz).

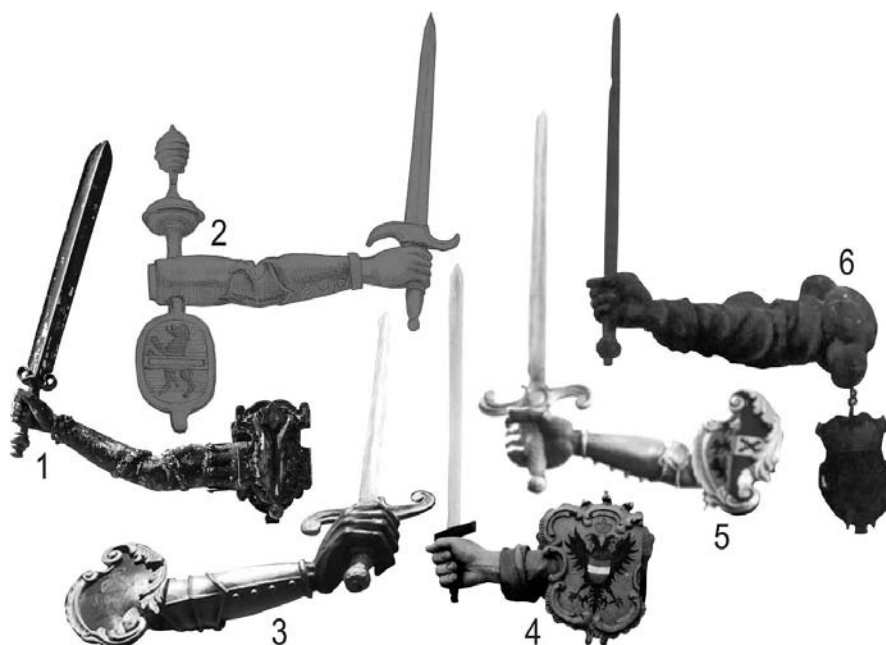
Imperialni orel na gloriety gradu Schönbrunn (vir: splet).

Predvsem pa je novost to, da je osnovno polje rdeče in da so kamni beli – v grbu Šoštanj smo zdaj navajeni obratne situacije: rdečih kamnov na belem polju. To je prapor, v njem so prikazani elementi grba, ni pa to grb – spremenjena barvna shema bržčas vendarle kaže na to, da bi lahko bili kamni prvotno upodobljeni v naravni = »pravi« = beli/srebrni barvi in bi bila posledično osnova grba rdeča. Sicer bi

si Šoštanjčani najbrž dali delati bel prapor ali bi bilo belo vsaj polje v vencu.

Upodobitev na praporu – cesarski orel, ki v tacah drži znamenji oblasti: meč in žezlo (scepter) – razjasni, da je v šoštanskem grbu enoglavi in ne dvoglavi orel.³⁷ Podoben orel je na primer na gloriety gradu

³⁷ Hribernik, *Mesto Šoštanj*, str. 175.

Primeri »rok pravice« s sabljami in grbom kraja. 1: Spital, 2: Bamberg?, 3: Wiesenmarkt, 4: Velikovec, 5: St. Veit, 6: St. Wolfgang (vir: splet).

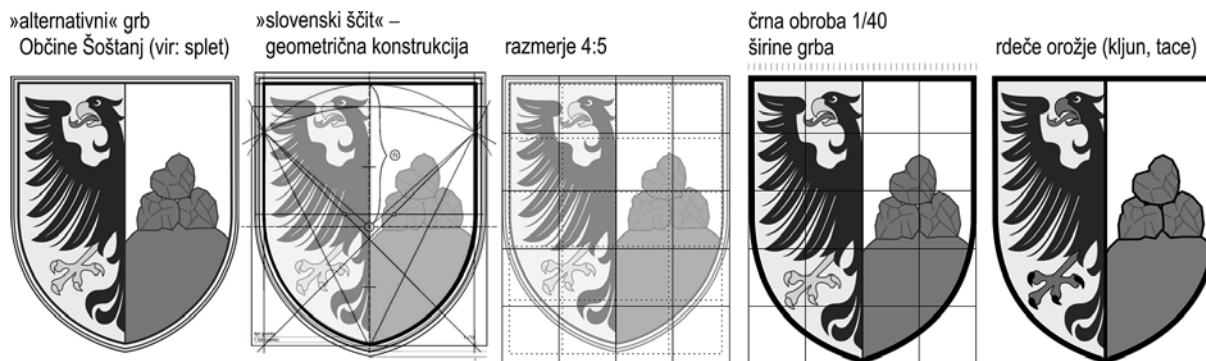
Primeri partizan z grbi (vir: splet).

Schönbrunn na Dunaju (1775) – tam drži lovorov venec v kljunu, na šoštanjskem praporu lovorov venec obkroža emblematično podobo.

Prapor kot trška insignija se omenja v šoštanski župnijski kroniki v sklopu obhoda trškega ozemlja (pomirja oziroma naborne meje), ki so ga med piskanjem flavt in bobnanjem obhodili vsako sedmo leto na 1. maja, ko so mladino obredno sprejemali med tržane: v povorki so šli trški sodnik in njegova asi-

stena (sindik = občinski pisar, svetovalci, odborniki, drugi tržani, ženstvo in otroci) – z zastavo in sulico partizano (posebna oblika helebarde s stranskima rogljema).³⁸

³⁸ Muzej Velenje, Vošnjak, *Liber morabilium*, str. 355; Hribnik, *Mesto Šoštanj*, str. 174; Vošnjak, *Spomini*. Da gre za sulico partizano, priča objava v sedmem zvezku Sporočil zgodovinskega društva za Štajersko (Mittheilungen ...) leta 1857, str. 38,

»Alternativni« grb Občine Šoštanj, njegove značilnosti in preobličenje v obliko, ki je skladna z občinskim odlokom.

Sredi 19. stoletja so se časi korenito spremenili: revolucionarno leto 1848 je prineslo zemljiško odvezo in ukinitve zemljiških gospodstev. Poenoten centralistični upravni sistem državne in deželne oblasti z uvajanjem novih najnižjih upravnih območij – občin – je leta 1849 ukinil trške sodnike s svetovalci in na njihovo mesto postavil voljeni »občinski zastop« – stoletne avtonomije *trga* Šoštanj je bilo konec. Prenehal je obhod stare trške meje,³⁹ trške roke⁴⁰ ob trških dneh niso več svečano izobešali, s trga so odstranili tudi starodavni kamniti pranger in ga porabili za stebre na kaplaniji pri sv. Mihaelu. Trške insignije Šoštanja (dva pečata, sulica partizana, prapor, listine s potrditvami trških pravic)⁴¹ so k sreči romale iz Šoštanja v Gradec, v muzej in arhiv.

Kje bi morda še lahko našli kak predmet, ki bi dodatno osvetlil premene šoštanjskega grba? Morda je barvni grb obstajal kot del prangerja ali »trške roke pravice« (die Marktfreyung, Marktrichtschwert) – takšne »trške roke« so ponekod ohranjene ali jih celo delajo na novo in postavljajo ob trških dneh. Morda je bil s heraldičnimi šrafurami opremljen grb vrezan v trško partizano – sulica je najbrž založena nekje v Gradcu.

O grbu, ki je videti kot grb Občine Šoštanj, pa to morda ni

Na spletu in v javnosti se poleg »uradne« likovne podobe grba Občine Šoštanj pojavlja tudi »alternativna« risba grba, restitucija grba, objavljena

leta 2010 na strani Grboslovje.si.⁴² Uporabljajo jo na spletnih straneh Komunalnega podjetja Velenje, Gasilske zveze Šaleške doline in Tv1, pa tudi na govorniškem pultu v Kulturnem domu v Šoštanju. Od »uradne« se »alternativna« inačica grba na prvi pogled loči po obliki ščita (ki je koničast), zlati obrobi ter bolj grobih srclikih kamnih. Pa je to zares grb Občine Šoštanj?

Tak grb ni skladen z občinskim odlokom, ki natančno opisuje, kako je videti grb Občine Šoštanj. Spomnimo se začetka opisa: »Grb občine Šoštanj ima obliko črno obrobljenega ščita. Razmerje velikosti je 4 enote v širino in 5 enot v višino. Širina obrobe je 1/40 širine grba. Grb je navpično razdeljen na dve enako veliki polji. V levem polju, gledano od spredaj (heraldično desno), je na zlatem ozadju polovica črnega orla z rdečim orožjem.«

Razčlenimo zapis podrobneje:

Grb Občine Šoštanj ima obliko črno obrobljenega ščita. – Odlok ne govori o obliki ščita, torej koničasti (sanitski) ščit ni problematičen. »Alternativni« ščit ima zlato obrobo, kot je priporočeno v »Začasnih minimalnih zahtevah slovenske heraldike, veksilologije in sigilografije (grboslovja, zastavoslovja in pečatoslovja)« za vpis v register javnih simbolov (2008) na spletnih straneh Arhiva Republike Slovenije. Zlate obrobo v občinskem odloku ni.

Razmerje velikosti je 4 enote v širino in 5 enot v višino. – Če preko grba narišemo mrežo kvadratov 4 v širino in 5 v višino, se pokaže, da je ščit prenizek. Njegova velikost in oblika sta določena drugače: konstruiran je kot t. i. »slovenski ščit« po geometričnem postopku, ki ga objavlja na primer Valt Jurečič v dokumentu o grboslovju na spletni strani Arhiva Republike Slovenije, kjer je definirana tudi zlata obroba (tabela X), ki naj bi merila 1/70 višine grba. Dejansko je tanjša.

Širina [črne] obrobe je 1/40 širine grba. – Če želimo risbo uskladiti z občinskim odlokom, je treba odstraniti zlato obrobo, raztegniti risbo po višini in narediti debelejšo črno obrobo okoli ščita. Srednjeveški risarji

pod zaporedno številko 565: da je trg Šoštanj za Umetnostno in zgodovinsko zbirko društva prispeval eno partizano.

³⁹ Poles, Z računalnikom; Poles, O hrastu.

⁴⁰ »... lesena roka s sabljo pa, ki je ob sejnih kmetom pretila, je menda že zdavnaj strohnela« (Vošnjak, Spomini, str. 29).

⁴¹ »Ko so sloveli celjski grofi, je bil tudi šoštanjski grad njihova lastnina in iz te dobe so se na magistratu še shranjevali na pergamentu pisani privilegiji, ki so jih potrdili tudi poznejši vladarji štajerski. Vsa ta stara pisma so ležala v neki škrinji pod streho in jaz sem jih pregledoval večkrat, ko sem se dijak mudil doma. /.../ Pergamentni dokumenti s svojimi velikimi pečati pa so se baje oddali v Joaneum v Gradcu« (Vošnjak, Moj rojstni kraj, str. 45).

⁴² <http://www.grboslovje.si/register/teritoriji/sostanj.php>.

se bržčas niso ubadali s takšnim drobnjačenjem, kot je merjenje 1/40 širine ščita ...

Grb je navpično razdeljen na dve enako veliki polji. V levem polju, gledano od spredaj (heraldično desno), je na zlatem ozadju polovica črnega orla z rdečim orožjem. – Težava je v tem, da bi moral biti orel »z rdečim orožjem« = z rdečim kljunom in rdečimi tacami. Na »alternativnem« grbu so kljun in tace zlate. Potrebna je barvna korekcija.

Inačice grbov so temeljna značilnost heraldike, zato je prav, da se pojavljajo: to pomeni, da grb živi, da ga skupnost sprejema, se z njim identificira. Grbi niso logotipi, risba v grbu je prepuščena risarju, risarji imajo lasten slog. Vendar pa mora risar natančno spoštovati uradni besedilni opis grba – ali pa je treba razrahljati/spremeniti/popraviti odlok o grbu.

In za konec?

Ta »odkritja« pravzaprav sploh niso odkritja: trške pečate je poznal dr. Otorepec, trški prapor visi v muzeju. Bolj kažejo na to, da zgodovinski podatki niso sistematično zbrani, urejeni, elektronsko dostopni in vtisnjeni v zavest.

Če bi ob določanju grba Občine Šoštanj vedeli to, kar vemo danes, bi se lahko odločali drugače. Morda se ne bi tekstualno in likovno zapletali s »srcelikimi kamni/kamnolikimi srci«, ki so se izkazala za konstrukt heraldične literature iz druge polovice 19. stoletja – na originalnih virih (pečatih, praporu) so kamni preproste, zaobljene organske oblike. (Heraldika teži za enostavnimi, enoznačnimi predstavitvami figur/likov, ne za figurami, ki naj bodo videti kot nekaj drugega – »kamni, ki naj bodo videti kot srca«.)

Morda bi se odpovedali orlu, ki je danes v grbu, na najstarejšem pečatu pa ga ni; ali pa bi vsaj pravilno povzeli barvo orlovega »orožja«.

Morda bi se odločili za naravnejšo barvno shemo: srebrni (beli) kamni na rdečem polju, ne rdeči kamni na belem, kot je danes – na primarno shemo kažejo barve trškega prapora.

Morda bi tudi obliko ščita povzeli po najstarejšem pečatu ter tako uporabili edinstven (in zato tem bolj prepoznaven) srčasti ščit.

VIRI IN LITERATURA

ARHIVSKI IN OBJAVLJENI VIRI

Gall pl. Gallenstein Joseph in Carl Schmutz: *Neueste Special Karte des Cillier Kreises im Herzogthume Steyermark*. Graz: Jos. Fr. Kaiser, 1832 (<https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:IMG-WX3L0RGA/e8a81a4a-e4cd-4f44-9899-179cffde6f21/IMAGE>).

Muzej Velenje

Vošnjak, Laurentius: *Liber memorabilium parochiae s. Michaelis prope Schönstein* (Gedenkbuch der Pfarre St. Michael bei Schönstein), 1872 (kopija).

StLA – Steiermärkisches Landesarchiv Graz

HS 28/III – Stadl, baron Leopold: *Hellglänzender Ehrenspegel der Hertzogthumb Steyer ...*, 1732–1741.

ZAC – Zgodovinski arhiv Celje

SI ZAC/0060, Občina Šoštanj.
SI ZAC/0489, Magistrat Šoštanj.

Zasebni arhiv Roka in Špele Poles, Velenje

Čebul, Danilo: Grb na fasadi gasilskega doma v Šoštanju, 5. 2. 2020, elektronski zapis.
Elektronska pisma dr. Ulricha Beckerja Roku Polesu z dne 6., 11. in 12. 2. 2019.
Elektronsko pismo ddr. Petra Wiesfleckerja Roku Polesu, 12. 3. 2019.
Elektronsko pismo ddr. Petra Wiesfleckerja Špeli Poles, 15. 1. 2019.

Zasebni arhiv Vlada Kojca, Šoštanj

Pismo dr. Otorepca Viktorju Kojcu, 1975.

ČASOPIS

Ilustrirani Slovenec, 1931.

LITERATURA

Gänsler, Gerald: Inventar der Typarsammlung des Steiermärkischen Landesarchivs. *Mitteilungen des Steiermärkischen Landesarchivs* 42/43, 1993, str. 121–202.

Golec, Boris et al.: *Šaleški gradovi viteza Gadolle*. Velenje: Knjižnica Velenje, 2015.

Hartmann v. Franzenshuld, Ernst: Über Städtewappen und Widimsky's Werk Städtewappen des Österreichischen Kaiserstaates. *Mittheilungen der K. K. Central-Commission zur Erforschung und Erhaltung der Baudenkmale* XVI, 1871, str. 134–143.

Hribnik, Franc: *Mesto Šoštanj, zgodovinski opis*. Šoštanj: Občina Šoštanj, 1998.

J. Siebmacher's großes und allgemeines Wappenbuch in einer neuen, vollständig geordneten und reich vermehrten Auflage mit heraldischen und historisch-geologischen Erläuterungen. Band 1, Abtheilung 4: Städtewappen, 1. u. 2. Teil (ur. Otto Titan v. Hefner in Adv. Gautsch). Nürnberg: Bauer und Raspe, 1885.

Jurečič, Valt F.: *Pečatoslovje, sigilografija*. Arhiv RS, posebna komisija heraldično, veksilološkega in

- sigilografskega registra. 2007 (<http://www.grbo-slovje.si/shramba09/sigilografija.pdf>).
- Kaiser, Joseph Franz: *Litografirane podobe slovenještarskih mest, trgov in dvorcev* (Stara Kaiserjeva suita). Maribor: Umetniški kabinet Primož Premzl, 1999 (faksimile izdaje iz let 1824–1833).
- Kobel, Ludwig in Hans Pirchegger: *Steirische Ortswappen einschließlich jener der ehemaligen Untersteiermark*. Graz: Graphischer Großbetrieb Alfred Wall, 1954.
- Kraßler, Josef: Heraldische Mängel im neuen Ortswappenbuch von Kobel / Pirchegger. *Mitteilungen des Steiermärkischen Landesarchivs* 6, 1956, str. 33–61.
- Kraßler, Josef: *Steirischer Wappenschlüssel*. Graz: Steiermärkisches Landesarchiv, 1968.
- Lind, Karl: *Blätter für Ältere Sphragistik*. Wien: K. K. Central-Commission zur Erforschung und Erhaltung der Kunst und Historischen Denkmale, 1878.
- Odlok o grbu in zastavi Občine Šoštanj. *List Občine Šoštanj*, 22. 6. 1995.
- Orožen, Ignaz: *Das Bisthum und die Diözese Lavant, Theil 5: Das Dekanat Schallthal*. Graz: Selbstverlag, 1884.
- Orožen, Ignaz: *Celska kronika*. V Celi: J. Jeretin, 1854.
- Pichler, Friedrich: Das historische Museum des Joanneums. *Tagespost*, 31. 8. 1869.
- Pichler, Fritz: *Über Steirische Heroldsfiguren*. Graz, 1862 (https://reader.digitale-sammlungen.de/de/fs1/object/display/bsb10455272_00005.html)
- Poles, Rok: O hrastu s tremi preraslimi križi oziroma še o šoštanjski trški meji (pomirju). *List, revija za kulturna in druga vprašanja občine Šoštanj in širše*, junij 2019.
- Poles, Rok: Z računalnikom po trški poti okoli Šoštanja. *List, revija za kulturna in druga vprašanja občine Šoštanj in širše*, maj 2019.
- Ravnikar, Tone: *100 let mesta Šoštanj*. Šoštanj: Krajevna skupnost Šoštanj, 2011.
- Ravnikar, Tone: *Zgodovina Šoštanja I*. Šoštanj: Krajevna skupnost Šoštanj, 2011.
- Schmutz, Carl: *Historisch Topographisches Lexicon den Steyermark*. Graz: Selbstverlag, 1822.
- Tyroff, J. A.: *Wappenbuch des österreichischen Monarchie*. 1831–1868. commons.wikimedia.
- Valvasor, Janez Vajkard: *Opus insignium armorumque*. Ljubljana: SAZU 1993 (faksimile rokopisa iz leta 1688).
- Vošnjak, Josip: Moj rojstni kraj. *Slovan, mesečnik za književnost, umetnost in prosveto* 2, 1904, str. 43–45.
- Vošnjak, Josip: *Spomini*. Prvi zvezek, prvi in drugi del 1840 do 1867. I. Ljubljana: Slovenska matica, 1905.
- Widimsky, Vincenz Robert: *Städtewappen des Österreichischen Kaiserstaates*. Wien: K. K. Hof- und Staatsdruckerei, 1864.
- Zahn, Josef: *Steiermärkisches Wappen-Buch von Zacharias Bartsch 1567*. Graz, Leipzig: Ulrich Mörsers Buchhandlung, 1893.

SPLETNE STRANI

Prangerji:

- Spittal: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/1/1f/Spittal_Burgplatz_1_Pranger_vor_dem_Schloss_Porca_09052016_1925.jpg
- Völkermarkt: <http://www.rdklabor.de/wiki/Freierung>
- Wiesenmarkt: <https://kaernten.orf.at/news/stories/2798693/>
- St. Veit: <http://www.kt1.at/lokales/video/marktfreyungstveit-2018/>
- St. Wolfgang: https://www.sn.at/wiki/Datei:Richt-_und_Marktschwert_St._Wolfgang_Markt_22_Foto_Paul_Gandl.jpg
- Bamberg?: https://amira.digitale-sammlungen.de/images/original/49_x_IMG_0006.JPG

Grbi na partizanah:

- <https://www.hampel-auctions.com/a/Seltene-Partisane-des-Fuerstbischofs-Kardinal-Graf-von-Lamberg.html?a=97&s=396&id=520644&g=Kunsth Handwerk>
- <http://www.salzburgmuseum.at/archiv/barockmuseum/ausstellung/priv/bild01.htm>
- http://www.lennartviebahn.com/antike_waffen_bilder/partisane_braunschweig_1c.jpg
- <http://www.kulturpool.at/plugins/kulturpool/showitem.action?itemId=270582971859&kupoContext=default>

Heraldika:

- http://www.arhiv.gov.si/fileadmin/arhiv.gov.si/pageuploads/Javni_simboli/minimalne_zachteve.pdf
- http://www.arhiv.gov.si/fileadmin/arhiv.gov.si/pageuploads/Javni_simboli/Heraldika.pdf
- <https://www.kp-velenje.si/index.php/pitniki/pitniki-sostanj>
- http://gz-sd.si/?page_id=940
- <http://tv1.si/obcina-sostanj-vabi/>
- <http://www.velenjcan.si/nb/novice/30-septembra-praznuje-obcina-sostanj>

S U M M A R Y

From a heart-shaped escutcheon to heart-shaped stones – a contribution to understanding the coat of arms of the town Šoštanj

The »discovery« of two seals of the market town Šoštanj in the Collection of Signet-Rings in the Provincial Archives in Graz, along with the imprints of the market-town seal from 1626 in the Historical Archives in Celje and the market-town banner from 1791 in Joanneum Museum in Graz provided the basis for an examination of all historical depictions of the coat of arms and the town Šoštanj, respectively. As it has turned out, the current municipal coat of arms is not based on the drawing from 1756, which was presumably the oldest known depiction of the Šoštanj coat of arms. The document from 1756 features a seal that the painter Ludwig Kobel used as the starting point for his interpretation of the Šoštanj coat of arms, and his drawing was used as the basis for the municipal coat of arms on the establishment of the Municipality of Šoštanj. The latest discovery of a seal dated 1626, however, leads to the conclusion that the Šoštanj coat of arms is, in fact, at least 130 years older. And if one also considers Božo Otorepec's observation that the signet-ring

bearing only three stones is even older than the seal from 1626, one may place its origin to the beginning of the seventeenth or even to the sixteenth century. The »beautiful stones« which, according to the principle of the so-called talking coat of arms, attest to the name of the place (Germ.: schöne Steine = Šoštanj), are depicted in the seals in organic, rounded shapes. Instead of stones, the heraldry books by Widimsky (1864) and Siebmacher (1885) feature hearts or »heart-shaped stones« as part of the coat of arms, while Schmutz (1822) and Kaiser (1830) still drew globular or spherical stones. Also featured in a newspaper presentation of Šoštanj (1931) and in Hribernik's historical description of the town, the anachronistic »heart-shaped stones« made their way to the municipal Decision on the Coat of Arms through Kobel's drawings. It was still in the period between 1907 and 1912 that the office paper used by the administration of the market town Šoštanj featured the elements from the market-town banner: a laurel wreath enclosing three spherical stones at the foot of a slope and a black-headed eagle with a sceptre and a sword. The market-town banner is perhaps indicative of the primary colour scheme of the heraldic elements: it features white or silver stones (»natural colours«) on a red background, whereas the current coat of arms features red stones on a silver background. On the internet, it is also possible to encounter more recent drawings of the Šoštanj coat of arms which do not take account of all stipulations contained in the municipal decision on the coat of arms.

*Pečatnika trga Šoštanj in njuna odtisa (pečata), hrani Štajerski deželni arhiv v Gradcu
(foto: Steiermärkisches Landesarchiv, Graz, ©Berivka).*

*Šoštanjski grb na fasadi gasilskega doma v Šoštanju, sgraffito
(vpraskanka, Alimpije Košarkoski, 1989).*

ISSN 0023-4923 (tiskana izdaja)
ISSN 2670-6865 (spletna izdaja)